QARSHI DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
QDTU

INNOVATSION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026
№10

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

10-jild
10-son
Oktyabr, 2026

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:
Qarshi davlat texnika universiteti
Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:
+998 (75) 221 09 23
+998 (93) 902 72 63
Faks: +998 (75) 221 1395
innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:
Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)
Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)
Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)
Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)
Kusainov Xalel Xaymullievich – i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)
Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)
Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)
Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do'stligi universiteti)
Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)
Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)
Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)
Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)
Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)
Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)
Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)
Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)
Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a’zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik
Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor
Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor
Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor
Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor
Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor
Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent
Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent
Ubaydullayev G‘ayrat Zuvaytovich -i.f.n., dotsent
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent
Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent
Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent
Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent
Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)
Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)
Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАТSIОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:
Каршинский государственный технический университет
Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:
180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23
+998 (93) 902 72 63
Факс: +998 (75) 221 1395
E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчиников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)
Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)
Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)
Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)
Кусаинов Халел Хаймуллиевич - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)
Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)
Гибадуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)
Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)
Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)
Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)
Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)
Перская Виктория Вадимовна – д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)
Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)
Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)
Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)
Незамайкин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГГУ)
Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)
Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)
Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)
Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидахрор Саидахмедович – д.э.н., профессор, академик
Пардаев Мамаюнус Каршибоевич – д.э.н., профессор
Навруз-заде Бахтиёр Негматович – д.э.н., профессор
Хатамов Очилди Курбонович – д.э.н., профессор
Файзиева Ширин Шодмоновна – к.э.н., профессор
Жумаева Гулрух Журакуловна – к.э.н., профессор
Эгамбердиева Салима Раимовна – к.э.н., доцент
Эркаева Гулбахор Панжиевна – к.э.н., профессор
Якубова Шамшинур Шухратовна – д.э.н. (DSc), доцент
Амиркулов Шухрат Олимович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Самиева Гулноза Тохировна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Убайдуллаев Гайрат Зувайтович – к.э.н., доцент
Ходжакулова Нигора Рустамовна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Туробов Шерзод Алишерович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Алимова Муниса Юлчиевна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Эргашева Насиба Рахматуллаевна – д.э.н. (DSc), доцент
Бобокулов Санжар Бахромкулович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Джалилов Рахмонкул Хамидович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Номазов Бахром Бобомуродович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Алимханова Нигора Алимхановна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Жонузоков Мирзабек Кулмаматович – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Ходжанова Гулшода Отамуродовна – д.ф.э.н. (PhD), доцент
Турсунова Азиза Хошимовна – д.ф.э.н. (PhD)
Холлиев Шерали Бахтиёрович – д.ф.э.н. (PhD)
Панжиев Самижон Аликулович – PhD, доцент

https://doi.org/10.70769/3030-315X.II.10.10.2026.31 *Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik*

MAHALLA- SERVIS TIZIMINI RIVOJLANTIRISHGA ASOSLANIB KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH IMKONIYATLARI

Saparov Murod Irgashovich

OPPORTUNITIES FOR POVERTY REDUCTION BASED ON THE DEVELOPMENT OF THE MAHALLA-SERVICE SYSTEM

Saparov Murod Irgashovich

ВОЗМОЖНОСТИ СОКРАЩЕНИЯ БЕДНОСТИ НА ОСНОВЕ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ «МАХАЛЛЯ-СЕРВИС»

Сапаров Мурод Иргашович

Annotatsiya Mazkur maqolada mahalla tizimining hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash, xizmat ko‘rsatish sohasida yangi ish o‘rinlarini yaratish va kambag‘allikni qisqartirishdagi o‘rni ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Mahallalarning mavjud iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, aholining bandligini oshirish, oilaviy tadbirkorlik va o‘zini-o‘zi band qilish faoliyatini rivojlantirish, xizmatlar bozorini mahalliy talab asosida shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, mahalla darajasida kambag‘allikni qisqartirish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha tashkiliy-iqtisodiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: mahalla tizimi, xizmat ko‘rsatish sohasi, kambag‘allikni qisqartirish, aholi bandligi, oilaviy tadbirkorlik, o‘zini o‘zi band qilish, mikromoliyalashtirish, inson kapitali, hududiy rivojlanish, ijtimoiy himoya.

Аннотация. В данной статье научно и теоретически рассматривается роль системы махалл в обеспечении регионального экономического развития, создании новых рабочих мест в сфере услуг и сокращении бедности. Анализируются вопросы эффективного использования существующего экономического потенциала махалл, повышения занятости, развития семейного предпринимательства и самозанятости, а также формирования рынка услуг, основанного на местном спросе. Кроме того, разработаны организационно-экономические предложения и рекомендации по совершенствованию механизмов сокращения бедности на уровне махалле.

Ключевые слова: система махалла, сектор услуг, сокращение бедности, занятость населения, семейное предпринимательство, самозанятость, микрофинансирование, человеческий капитал, региональное развитие, социальная защита.

Abstract. This article provides a scientific and theoretical examination of the role of the *mahalla* system in fostering regional economic development, creating new jobs in the service sector, and reducing poverty. It analyzes the effective utilization of the existing economic potential of *mahallas*, the enhancement of employment, the development of family-based entrepreneurship and self-employment, and the formation of a service market driven by local demand. Furthermore, the article puts forward organizational and economic proposals and recommendations aimed at improving mechanisms for poverty reduction at the *makhalla* level.

Keywords: mahalla system, service sector, poverty reduction, employment, family entrepreneurship, self-employment, microfinance, human capital, regional development, social protection.

KIRISH

Bugungi kunda aholi farovonligini oshirish, kambag‘allikni qisqartirish va hududlarda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda xizmat ko‘rsatish sohasi alohida ahamiyatga ega. Chunki mazkur soha nisbatan kam boshlang‘ich kapital talab qiladigan faoliyat turlarini rivojlantirish, mahalliy resurslardan foydalanish, aholini daromadli mehnat bilan ta’minlash va tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

O‘zbekistonda mahalla instituti aholi bilan davlat organlari o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikning muhim bo‘g‘ini sifatida shakllangan. Mahalla hududda yashovchi oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy holatini, mehnat

resurslarini, kasbiy ko‘nikmalarini, tadbirkorlik imkoniyatlarini va mavjud ehtiyojlarini aniqlashda muhim tashkiliy imkoniyatlarga ega. Shu sababli mahalla tizimiga asoslangan iqtisodiy rivojlanish yondashuvi xizmatlar bozorini kengaytirish va kambag‘allikni qisqartirishning samarali vositalaridan biri bo‘lishi mumkin.

Biroq ushbu imkoniyatlardan to‘liq foydalanish uchun mahalla faoliyatini faqat ijtimoiy yordam ko‘rsatish bilan cheklamasdan, uni mahalliy iqtisodiy tashabbuslarni rag‘batlantiruvchi, mehnat bozorini rivojlantiruvchi va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlovchi tizim sifatida takomillashtirish zarur.

ADABIYOTLAR SHARHI

Jon Keyns (1883–1946) o‘zining “Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi” (1936) asarida kambag‘allik muammosiga klassik maktab vakillaridan butunlay boshqacha - makroiqtisodiy nuqtai nazardan yondashdi va bu bilan iqtisodiy fanda inqilob yasadi. Keyns klassik iqtisodiy maktabning bozor o‘z-o‘zini tartibga soladi degan qarashini rad etib, davlatning iqtisodiyotga faol aralashuvi zarurligini asosladi. Uning fikricha, kambag‘allikning asosiy sababi — samarali talabning yetishmasligidir, bu esa ishsizlik va ishlab chiqarishning pasayishiga olib keladi.

Boshqa bir iqtisodchi professor A.Vahobovning fikriga ko‘ra, “Bozor iqtisodiyotiga o‘tish davrida ijtimoiy siyosat” nomli asarida “kambag‘allik muammosi” bozor iqtisodiyoti sharoitida yuzaga keladigan ijtimoiy muammolar bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Shuningdek iqtisodiy islohotlar davrida ayrim aholi qatlamlari daromadlari kamayishi yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj bo‘lib qolishi mumkin. Shu sababli davlat tomonidan samarali ijtimoiy siyosat yuritilishi muhim hisoblanadi”[80].

Respublikamizning mazkur sohada bir qator tadqiqotlar olib borgan yetakchi olimlaridan biri professor B. Xodiyev “Iqtisodiyot nazariyasi”[81] nomli asarida kambag‘allik muammosini iqtisodiy rivojlanish darajasi bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqadi. B.Xodiyevning ta’kidlashicha, iqtisodiy o‘sish mamlakatdagi kambag‘allik darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini mahalla tizimiga tayangan holda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish hamda kambag‘allikni qisqartirishning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganishga qaratilgan tizimli yondashuv tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy tahlil, tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, ilmiy abstraksiyalash, induksiya va deduksiya, statistik tahlil hamda umumlashtirish usullaridan foydalanish nazarda tutiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mahalla tizimiga asoslangan iqtisodiy rivojlanish hududning ichki imkoniyatlarini aniqlash, mahalliy talab va taklifni muvofiqlashtirish hamda aholi tashabbuslarini iqtisodiy faoliyatga yo‘naltirishga asoslanadi. Bunday yondashuvda mahalla faqat ma’muriy-hududiy yoki ijtimoiy institut emas, balki mahalliy iqtisodiy faollikni shakllantirishga ko‘maklashuvchi muhim institutsional subyekt sifatida namoyon bo‘ladi.

Xizmat ko‘rsatish sohasi savdo, maishiy xizmatlar, ta’lim, sog‘liqni saqlash, transport, turizm, axborot texnologiyalari, ta’mirlash, go‘zallik va parvarish xizmatlari kabi ko‘plab faoliyat turlarini qamrab oladi. Ushbu xizmatlarning katta qismi mahalliy talabga bevosita bog‘liq bo‘lib, ularni rivojlantirish uchun hududning demografik tarkibi, aholi daromadlari, infratuzilma holati va mavjud tadbirkorlik salohiyatini hisobga olish talab etiladi.

Mahalla darajasida xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish quyidagi iqtisodiy afzalliklarni yuzaga keltiradi:

- Bandlikni oshirish: mehnat bozoriga kirishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan fuqarolar uchun yangi daromad manbalarini yaratish.
- Mahalliy talabni qondirish: aholining kundalik ehtiyojlarini o‘z hududida qondirish orqali xizmatlar uchun sarflanadigan vaqt va xarajatlarni kamaytirish.
- Tadbirkorlikni rivojlantirish: kichik biznes, oilaviy korxonalar va yakka tartibdagi xizmat ko‘rsatuvchilar faoliyatini kengaytirish.
- Hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirish: mahalla ichidagi daromadlarning mahalliy iqtisodiy muomalada qolishi va qo‘shimcha talabni shakllantirishiga ko‘maklashish.
- Ijtimoiy integratsiyani ta’minlash: xotin-qizlar, yoshlar, nogironligi bo‘lgan shaxslar va boshqa ehtiyojmand guruhlar uchun moslashuvchan bandlik imkoniyatlarini kengaytirish.

Demak, mahalla tizimining iqtisodiy samaradorligi hududdagi muammolarni aniqlash bilangina emas, balki mavjud resurslarni real iqtisodiy imkoniyatlarga aylantirish qobiliyati bilan ham belgilanadi.

Kambag‘allik ko‘p qirrali ijtimoiy-iqtisodiy hodisa bo‘lib, u faqat daromadlarning pastligi bilan emas, balki barqaror ish o‘rnining yo‘qligi, kasbiy malakaning yetishmasligi, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi hamda ta’lim va xizmatlardan foydalanishdagi to‘siqlar bilan ham bog‘liq.

Mahalla darajasida kambag‘allikni qisqartirishga qaratilgan chora-tadbirlar samaradorligini cheklashi mumkin bo‘lgan bir qator muammolar mavjud.

Birinchidan, ayrim hududlarda iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish bo‘yicha qarorlar mahallaning real iqtisodiy ixtisoslashuvi va xizmatlarga bo‘lgan talabni yetarli darajada hisobga olmasligi mumkin. Natijada tashkil etilgan faoliyat turi bozor talabiga mos kelmasligi yoki kutilgan daromadni ta’minlamasligi ehtimoli yuzaga keladi.

Ikkinchidan, kasb-hunarga o‘qitish dasturlari bilan mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasidagi nomuvofiqlik bandlik natijalariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Muayyan kasb bo‘yicha o‘qitilgan fuqaro tegishli ish topa olmasa yoki mustaqil xizmat ko‘rsatishni boshlash

[80] Vahobov, A. V. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish davrida ijtimoiy siyosat. Toshkent -2001.

[81] Xodiyev, B. Y., & Shodmonov, Sh. Sh. (2017). *Iqtisodiyot nazariyasi* (Darslik). Toshkent: Barkamol fayz-media

imkoniyatiga ega bo‘lmasa, o‘qitishning iqtisodiy samarasi cheklanadi.

Uchinchidan, kichik xizmat ko‘rsatish faoliyatini boshlash uchun moliyaviy mablag‘ bilan bir qatorda uskunalar, ish joyi, internet, logistika, mijozlar bazasi va tadbirkorlik ko‘nikmalari talab qilinadi. Faqat kredit ajratish yoki bir martalik moddiy yordam ko‘rsatish ushbu omillarning barchasini qamrab olmaydi.

To‘rtinchidan, ayrim hollarda kambag‘allikni qisqartirish natijalari ajratilgan mablag‘lar, o‘tkazilgan tadbirlar yoki tashkil etilgan ish o‘rinlari soni orqali baholanadi. Biroq bunday ko‘rsatkichlar yaratilgan bandlikning barqarorligi, oilaning real daromadlari o‘sishi va tadbirkorlik faoliyatining uzoq muddat davom etishini to‘liq ifodalamaydi.

Shu sababli kambag‘allikni qisqartirish siyosatini resurslarni taqsimlashga asoslangan yondashuvdan barqaror iqtisodiy natijalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan yondashuvga bosqichma-bosqich o‘tkazish muhimdir.

Mahallalarda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish uchun, avvalo, har bir hududning iqtisodiy xususiyatlarini hisobga olgan holda xizmatlar xaritasini shakllantirish lozim. Bunda aholining soni va tarkibi, daromad darajasi, mavjud korxonalar, transport imkoniyatlari, kasbiy ko‘nikmalar va qondirilmagan talab o‘rganiladi.

Mahalla iqtisodiy ixtisoslashuvini shakllantirishda hududning o‘ziga xos xususiyatlari muhim ahamiyatga ega. Masalan, yirik shahar mahallalarida maishiy xizmatlar, umumiy ovqatlanish, ta’lim, ta’mirlash va raqamli xizmatlarni rivojlantirish imkoniyatlari yuqori bo‘lishi mumkin. Qishloq hududlarida esa qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, texnik xizmat ko‘rsatish, sovitish va saqlash, logistika, turizm hamda uy sharoitida ishlab chiqarish bilan bog‘liq xizmatlar istiqbolli hisoblanadi.

Xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari quyidagilardan iborat.

Birinchi yo‘nalish - mahalla xizmatlar bozorini tizimli o‘rganish. Har bir mahallada qaysi xizmatlarga talab yuqoriligi, qaysi faoliyat turlari yetishmasligi va qaysi xizmatlarni tashkil etish iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiqligini aniqlash zarur. Bunday tahlil tadbirkorlik loyihalarini tanlashda bozor talabiga ustuvor ahamiyat berishga imkon yaratadi.

Ikkinchi yo‘nalish - mikro va kichik xizmat ko‘rsatish korxonalarini qo‘llab-quvvatlash. Sartaroshlik, tikuvchilik, maishiy texnikani ta’mirlash, kompyuter xizmatlari, repetitorlik, ovqat yetkazib berish va boshqa yo‘nalishlarda kichik biznesni boshlash uchun maslahat, moliyalashtirish va infratuzilmadan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish kerak.

Uchinchi yo‘nalish - kasbiy ta’limni xizmatlar bozori bilan integratsiyalash. Kasbga o‘qitish dasturlari ish beruvchilar va mahalliy tadbirkorlar bilan hamkorlikda tashkil etilishi lozim. O‘qitish yakunida ishga joylashtirish, haq to‘lanadigan amaliyot yoki mustaqil faoliyatni boshlash bo‘yicha aniq mexanizmlar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

To‘rtinchi yo‘nalish - xizmatlarni raqamlashtirish. Elektron buyurtma qabul qilish, onlayn reklama, elektron to‘lovlar, masofaviy maslahat va raqamli savdo vositalaridan foydalanish mahalliy tadbirkorlarning mijozlar doirasini kengaytiradi. Shu bilan birga, raqamli savodxonlik bo‘yicha amaliy o‘quv dasturlarini yo‘lga qo‘yish zarur.

Beshinchi yo‘nalish - kooperatsiya va sheriklikni rivojlantirish. Bir xil xizmat ko‘rsatuvchi kichik tadbirkorlarning umumiy uskunalar, reklama, yetkazib berish va buyurtmalarni taqsimlash tizimlaridan foydalanishi xarajatlarni kamaytirishi mumkin. Mahalla, banklar, kasbiy ta’lim muassasalari, tadbirkorlik subyektlari va nodavlat tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlik ushbu jarayonni qo‘llab-quvvatlaydi.

Bugungi kunda kambag‘allikni qisqartirish davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda nafaqat aholining daromadlarini oshirish, balki ularning mehnat bozoridagi faolligini kuchaytirish, xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish va mahalliy resurslardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu asosda ishlab chiqilgan “Mahalla-servis (MS) modeli” mahalla darajasida kambag‘allikni qisqartirishning kompleks va tizimli mexanizmini ifodalaydi. Modelda kambag‘allik holatini tahlil qilish, uning asosiy sabablari va manbalarini aniqlash hamda aniqlangan muammolarni xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish orqali bartaraf etish bosqichlari o‘zaro uzviy bog‘langan. Bu esa mahalla darajasida kambag‘allikni qisqartirishning barqaror va amaliy mexanizmini shakllantirish imkonini beradi.

Umuman olganda, taklif etilgan “Mahalla-servis (MS) modeli” mahalla darajasida kambag‘allikni qisqartirishning kompleks va samarali mexanizmini namoyon etadi. Modelda kambag‘allik holatini tahlil qilish, uning asosiy sabablarini aniqlash hamda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish orqali amaliy yechimlarni amalga oshirish yagona tizim sifatida o‘zaro bog‘langan. Natijada aholi bandligini oshirish, yangi xizmat turlarini tashkil etish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va davlat imtiyozlaridan samarali foydalanish orqali mahallalarda barqaror daromad manbalari shakllanadi. Shu bois, mazkur model xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag‘allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi istiqbolli hamda amaliy yondashuv sifatida baholanishi mumkin.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, mahalla tizimiga asoslangan kambag‘allikni qisqartirish va xizmatlar sohasini rivojlantirish mexanizmini beshta o‘zaro bog‘liq bosqich asosida tashkil etish taklif etiladi.

Birinchi bosqich - diagnostika. Mahallaning iqtisodiy salohiyati, xizmatlarga bo‘lgan talab, mehnat resurslari, mavjud tadbirkorlik subyektlari va ehtiyojmand oilalarning holati o‘rganiladi.

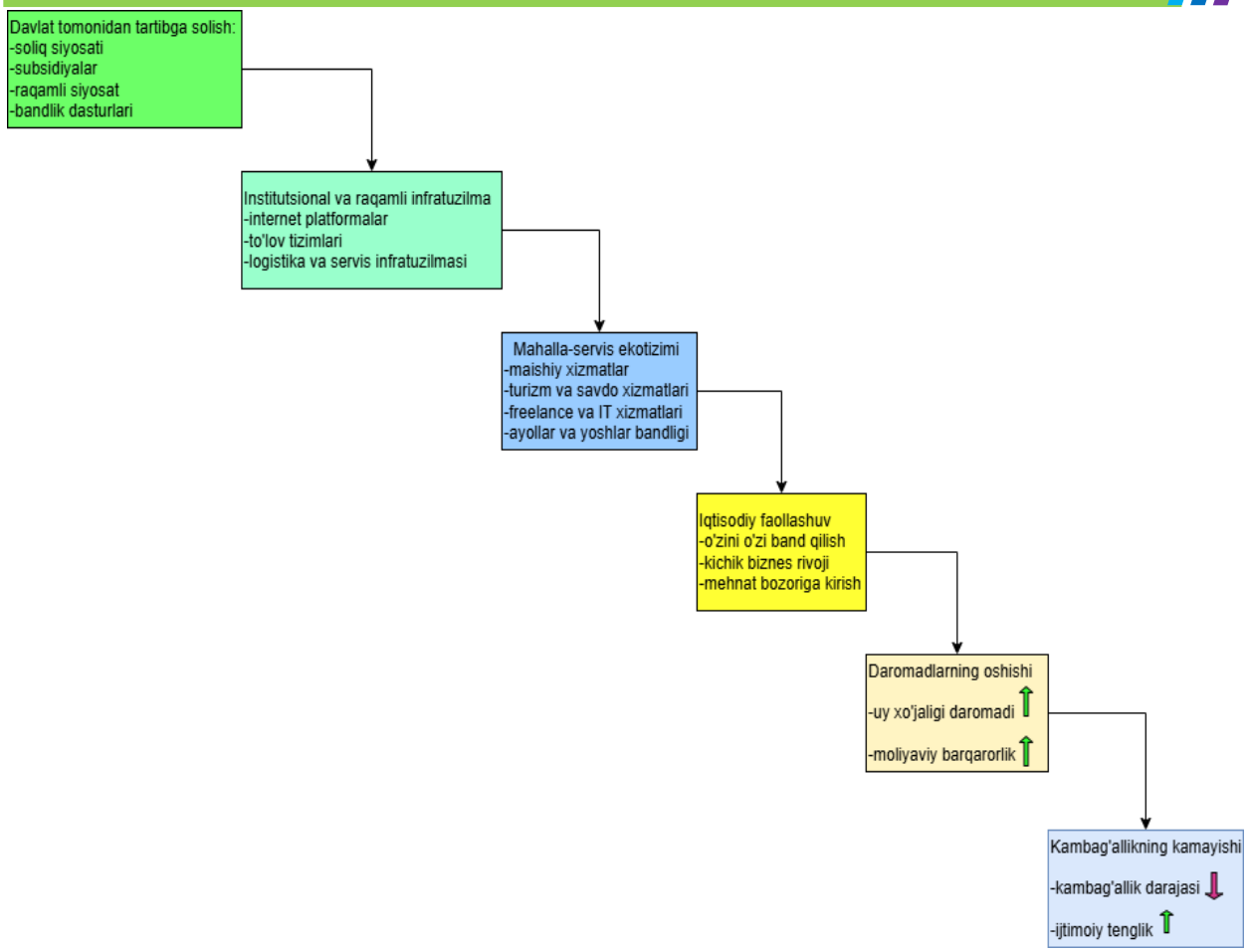

1-rasm. Kambag‘allikni qisqartirishning mahalla-servis “MS – modeli”

Ikkinchi bosqich - iqtisodiy ixtisoslashuvni aniqlash. Hududning tabiiy, demografik, infratuzilmaviy va bozor xususiyatlaridan kelib chiqib, istiqbolli xizmat turlari belgilanadi.

Uchinchi bosqich - individual rivojlanish rejasini ishlab chiqish. Har bir fuqaro yoki oila uchun ishga joylashish, kasb o‘rganish, tadbirkorlik boshlash yoki ijtimoiy himoyadan foydalanish bo‘yicha tegishli chora-tadbirlar belgilanadi.

To‘rtinchi bosqich - resurslarni safarbar etish. Banklar, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash tashkilotlari, ta’lim muassasalari, ish beruvchilar va mahalliy hokimliklar bilan hamkorlikda zarur moliyaviy va nomoliyaviy resurslar jalb qilinadi.

Beshinchi bosqich - monitoring va natijalarni baholash. Bandlik, daromadlar, biznes faoliyatining davomiyligi va ijtimoiy himoya samaradorligi muntazam o‘rganilib, zarur hollarda dasturlar qayta ko‘rib chiqiladi.

Taklif etilayotgan mexanizmning asosiy xususiyati shundaki, unda mahalla darajasidagi ehtiyojlarni aniqlash, iqtisodiy imkoniyatlarni shakllantirish va natijalarni kuzatish yagona jarayon sifatida qaraladi. Bunda mahalla barcha xizmatlarni mustaqil bajaruvchi tuzilma emas, balki tegishli tashkilotlar o‘rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtiruvchi bo‘g‘in vazifasini bajarishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahalla tizimiga asoslangan xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish O‘zbekistonda aholi bandligini oshirish, tadbirkorlik faolligini kuchaytirish va kambag‘allikni qisqartirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mahallaning hududiy ehtiyojlarni aniqlash, aholi bilan bevosita muloqot qilish va mahalliy resurslarni safarbar etish imkoniyatlari iqtisodiy siyosatni aniq manzilli tashkil etishga yordam beradi. Tahlil natijalari xizmatlar sohasini rivojlantirishda mahallaning iqtisodiy ixtisoslashuvini aniqlash, kasbiy ta’limni mehnat bozori talablariga moslashtirish, mikrobiznesni kompleks qo‘llab-quvvatlash va raqamli vositalardan foydalanish muhim ekanini ko‘rsatadi. Kambag‘allikni qisqartirishda esa oilalarning individual ehtiyojlarini baholash, moliyaviy yordamni zarur maslahat va bozor infratuzilmasi bilan uyg‘unlashtirish hamda natijalarni muntazam monitoring qilish ustuvor ahamiyatga ega.

Shu asosda mahalla tizimini ijtimoiy yordamni tashkil etuvchi mexanizmdan hududiy iqtisodiy rivojlanish va barqaror bandlikni rag‘batlantiruvchi hamkorlik platformasiga aylantirish maqsadga muvofiq. Taklif etilgan mexanizmlarning izchil amalga oshirilishi xizmatlar bozorining kengayishi, aholining daromad topish imkoniyatlari ortishi va kambag‘allikni qisqartirishga qaratilgan chora-tadbirlarning natijadorligini oshirishga xizmat qiladi.

Mahalla tizimiga asoslangan xizmatlar sohasini rivojlantirish va kambag‘allikni qisqartirish samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflar ilgari surildi.

1. Mahallalarning iqtisodiy pasportini shakllantirish. Har bir mahallada mavjud xizmatlar, bo‘sh ish o‘rinlari, kasbiy ko‘nikmalar, tadbirkorlik subyektlari va qondirilmagan talab haqida tizimlashtirilgan ma’lumotlar bazasini yaratish zarur.

2. Mahallabay xizmatlar dasturini joriy etish. Hududning real ehtiyojlariga asoslangan holda istiqbolli xizmat turlari, kutilayotgan bandlik natijalari, infratuzilma talablari va moliyalashtirish manbalarini belgilash lozim.

3. Kasbiy ta’lim va ish beruvchilar hamkorligini kuchaytirish. O‘quv kurslari mahalliy korxonalarning real talablariga moslashtirilib, o‘qitishdan keyingi ishga joylashtirish natijalari bo‘yicha baholanishi kerak.

4. Mikrobiznes uchun kompleks ko‘mak tizimini shakllantirish. Moliyaviy yordam bilan bir qatorda buxgalteriya, soliq, marketing, raqamli savdo, biznes-rejalashtirish va huquqiy maslahat xizmatlarini taklif qilish zarur.

5. Ayollar va yoshlar bandligini kengaytirish. Moslashuvchan ish shakllari, masofaviy xizmatlar, uy sharoitida bajariladigan qonuniy faoliyat turlari, bolalarni parvarishlash xizmatlari va kasbiy qayta tayyorlash dasturlarini rivojlantirish lozim.

6. Qishloq va shahar mahallalari uchun differensial yondashuvni qo‘llash. Shahar hududlarida xizmatlar konsentratsiyasi va raqobatni, qishloqlarda esa transport, logistika, internet va bozorlar bilan bog‘lanish muammolarini hisobga olish zarur.

7. Raqamli monitoring va hisobdorlikni kuchaytirish. Natijadorlik ko‘rsatkichlari orqali dasturlarni baholash, ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirish va fuqarolarning fikr-mulohazalarini hisobga olish mexanizmlarini rivojlantirish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-642-son, 2020-yil 20-oktabr.

3. O‘zbekiston Respublikasining “Mahalliy davlat hokimiyati to‘g‘risida”gi Qonuni. 1993-yil 2-sentabr.

4. Vahobov, A. V. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish davrida ijtimoiy siyosat. Toshkent -2001.

5. Xodiyev, B. Y., & Shodmonov, Sh. Sh. (2017). Iqtisodiyot nazariyasi (Darslik). Toshkent: Barkamol fayz-media

6. Архангельская Н. Ловушки бедности // Эксперт. 2010. № 16. С. 2–5.

7. Ахмадеев Л. Бедность: социальный портрет явления // Экономика и управление. 2010. № 4. 78 с.

8. Бачурин А. Экономическая и социальная политика государства по улучшению условий жизни // Экономист. 2003. № 8. С. 23–27.

9. Белозерова С. Минимум для выживания // Трудовые отношения. 2003. №8

10. Бедность: альтернативные подходы к определению и измерению. Московский Центр Карнеги. М., 1998.

11. Бобков В.Н. Дифференциация благосостояния // Экономист. 2005. 61.

12. Бондаренко Л. Измерение сельской бедности (методология и опыт) // Экономика и управление. 2009. № 10. С. 15–23.14.

13. Бурлакова Е.В. Анализ феномена бедности и ее сущность в современной России // Работник социальной службы. 2000. № 1.

14. Қ.Ж. Мирзаев, М.И. Сапаров. Хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиши қишлоқ аҳолисининг турмуш шароитининг яхшиланишини таъминлайди // Ilg‘or Iqtisodiyot Va Pedagogik Texnologiyalar. 2025. Vol. 3, No. 2. 416–422 б. https://sci-p.uz/index.php/aept/article/view/4139

15. Q.Dj. Mirzayev, M.I. Saparov. Kambag‘allikni qisqartirishda xizmatlar sohasining o‘rni // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. 2025. Vol. 3, No. 1. 319–322 b.

16. Q.J. Mirzayev, M.I. Saparov. Xizmatlar sohasini rivojlantirishda bandlik bilan ta’minlashga ta’sir qiluvchi omillar va muammolar tadqiqi // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali. 2026. № 2. 1005–1009 b.

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Saparov Murod Irgashovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti mustaqil izlanuvchisi / Saparov Murod Irgashovich – Independent Researcher at the Samarkand Institute of Economics and Service / Сапаров Мурод Иргашович — независимый исследователь Самаркандского института экономики и сервиса

E-mail: saparovmurod11@gmail.com

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz